

opgebouwd of verworven — David, Salomo, Rehabeam —, doorbroken door Jezus Christus, die meer is dan David en Salomo, die niet meer opgevolgd wordt door een ander, maar Koning is in eeuwigheid.

Hij ziet de lange rij van priesters uit het geslacht van Aäron, wier priesterschap rustte in den dood van den voorganger — de wet der erfopvolging —, en die maar nooit klaar kwamen met offeren, omdat het bloed van stieren en bokken de zonden niet wegneemt, doorbroken door Jezus Christus, die priester wordt naar de ordening van Melchizedek, d.w.z. niet naar de wet der erfopvolging, want Melchizedek is zonder vader en zonder moeder en zonder geslachtsrekening, maar naar de kracht des onvergankelijken levens priester in der eeuwigheid (Hebr. 7 vv.), die eens voor goed het offer brengt.

Hij ziet de lange rij van wereldlijke koninkrijken die elkaar opvolgen en afwisselen — denk aan den droom van Nebukadnezar, uitgelegd door Daniël — doorbroken door den rollenden steen, welke is het eeuwig, onvergankelijk, onbewegelijk Koninkrijk van Jezus Christus. Dat Koninkrijk is er niet een in de rij, het voorafgaande vernietigend en zelf ook weer opgevolgd wordend door een ander; het vernietigt alle voorafgaande rijken en blijft zelf tot in eeuwigheid. Het is van een ander karakter, van een anderen aard, het is niet, als al die andere rijken, besloten binnen de sfeer van deze bedeeing en daarom opgenomen in den kringloop, waarin het eene koninkrijk gaat en het andere komt, maar het vaart van boven af in in het ardeleven en neemt dat ardeleven met geweld met zich mee, ten zegen of ten oordeel, in de rechte lijn naar de eeuwigheid, de opgaande lijn naar het leven voor al wie en al wat zich in gehoorzaamheid aan dat Koninkrijk onderwerpt, de neergaande lijn naar den dood voor al wie en al wat zich tegen dat Koninkrijk verzet.

Dat is doorbraak, dat het Koninkrijk Gods inkomt in deze zondige wereld door Gods soeverein welbehagen, door Gods soevereine genade, en de gemeenschap tusschen hemel en aarde herstelt.

Sappemeer.

B. JONGELING.

## LITERATUUR EN KUNST

### wat heeft de schilderkunst ons te zeggen?

V.

In onze vorige beschouwing spraken wij over de erfenis van Cézanne, die voor de kunst beduidde een toenemende beweging naar het anthropofuge. Een tendens, zeker in verband staande met de toenemende techniek. Men ziet deze als dominerende factor in het toekomstleven en keert veelal de zaken om, niet meer de mensch als organisme de machine gebruikend, maar de machine het organische leven beheerschend.

Men bant het organische geheel uit, of construeert met minachting van het organische, het menselijke, een nieuwe wereld, maar in alles caricatuur. Waar men nog menselijke vormen gebruikt (Picasso, Léger) worden suggesties gewekt, die niet bevredigd worden en aldus verwarrend werken. Bij den leek wekt het vrolijkheid, ergernis of onbehagen. Cubisme, futurisme, abstractionisme, de namen zijn vele, scherpe scheidingen zijn er niet te trekken, de geest is hetzelfde.

In allerlei combinaties en afteekens krijgt men deze uitingen van schilderkunst voorgezet. Allen zijn zij in scherpe tegenstellingen met het expressionisme, waarvan men Vincent van Gogh de geestelijke vader zou kunnen noemen. Het kenmerkt zich door een verheugde belangstelling voor het menselijke, het expressionisme is anthropocentrisch.

Evenwel zijn de diverse uitingen van het expressionisme weer moeilijk in een formule te vangen.

Namen? Legio!

Het expressionisme keert zich welbewust af van de louter picturale belangstelling van het impressionisme. Alles wat op de mensch betrekking heeft, ook zijn milieu, staat in het middelpunt van de belangstelling.

De kunstenaar als mensch beweegt zich onder de menschen, leeft mee, lijdt mee, geniet mee. Hij tracht dat heele rijke menschenleven af te beelden. Het verheugd, geconcentreerd nog eens te laten beleven, als het ware in een roes, een groote spanning, een zledende drift.

Voor details is er geen aandacht, details vragen rust en contemplatie. De kleur wordt nu een element om datgene, wat men zeggen wil den gewenschten nadruk te verleen. De kleur krijgt een eigen spraak, niet als bij den impressionist, als een fijn subtiel van tonen en halftönen, een geraffineerd vertoon van uiterste gevoeligheden, neen, de kleur moet meehelpen om bepaalde dingen luide uit te schreeuwen, hevig, broeierig abrupt en zwaar geladen te zeggen.

De expressionist wendt zich tot den medemens, hij schudt hem, speculeert op zijn primitieve instincten, bespeelt alle registers van zijn mensch zijn.

Daar de expressionist zijn stimulans uit het menschenleven ontvangt, heeft hij nergens de behoefte dit te idealiseeren. Het is hem goed zoals het is.

Of een gelaat leelijk of mooi is blijft hem om het

even. De leelijkheid zal hij juist aangrijpen en naar voren halen, omdat het stoot dus..... werkt. Hij doet dit niet als vorm van documentatie, uit medelijden, of uit zucht naar het leelijke, neen, het geeft hem gelegenheid tot ontlasting, tot heviger uitdrukking.

Het expressionisme is gericht op de veelheid van de verschijningsvormen en acht zodoende alles van evenveel waarde, hoe ver ook verwijderd van den idealen vorm (insoverre deze benaderd zou kunnen worden).

Kunst die naar den idealen vorm streeft, denk aan de Grieksche of aan het Klassicisme (David 1748—1825, Ingres 1780—1867) nijgt naar vervlakking en verveling. Zij beweegt zich naar één punt.

Het expressionisme is aan dergelijke kunstvormen volkomen tegengesteld.

Het expressionisme heeft dan ook een sterk deformeerende tendens, het heeft geen neutraliseerende rem.

Ieder middel van uitdrukking is goed, iedere verhouding, iedere kleur. Men kan geen enkele maatstaf aanleggen. Een maatstaf die men wel hanteert is de eerlijkheid van den kunstenaar.

Veel hedendaagsche kunstenaars hoort men steeds maar weer spreken over „eerlijk werk“, eigen „eerlijk werk“ of van anderen.

Bij intuïtie voelen zij, dat er inderdaad in vele gevallen een gerechtvaardigde twijfel kan bestaan aan de oprechtheid van het werk. Naar knapheid kan het werk niet beoordeeld worden. Knapheid in den zin van virtuositeit of bewonderenswaardige beheersching van de techniek is uit den boze. Kennis van anatomie, perspectief, compositie, eeuwenlang grondpijlers van artistiek kunnen, is niet meer in tel.

Met al deze uitdrukkingsmiddelen neemt de expressionist een loopje, zij hinderen hem.

Sommigen beheerschen dit alles met een verbluffende gemakkelijheid en weten deze middelen dienstbaar te maken aan hun artistieke visie.

Zeer velen echter zijn volslagen onkundig en meenen alle tekortkomingen in technische geschooldheid te kunnen vergoeden door kracht van voorstelling en originaliteit van visie.

Weer anderen spreiden een gewilde primitiefheid en kinderlijchheid ten toon.

De leek staat tegenover dergelijke scheppingen sceptisch, zij doen hem vaak infantiel aan. Dat dit infantiele gewild is ontleent er het pure en argeloze aan.

Als reactie op virtuositeit en weergaloze beheersching der techniek, zooals we dat bij schilders van de Gouden Eeuw kunnen waarnemen, neemt de artiest een houding aan, een pose van niet kunnen, van quasi worstelen met de stof.

Hij wil een leeg vat zijn, waarin de geest ruim toegang heeft. Niets mag zijn artistieke aandoening storen of vertroebelen. Hij wil stamelen als een bewogene, als een door den geest dronkene, als een kind, onbevengend en onschuldig.

Techniek en virtuositeit voeren tot den leegen vorm, zonder geest, tot het zielloze omhulsel. Kan men het met de rechterhand te vlot, dan doet men het met de linker, desnoods met zijn voet.

Men is nergens banger voor dan voor intellectuelisme.

Bezieling is het dagelijksch brood!

Talrijk zijn de probeerselen, die een oerbegin willen suggereren. Een als het ware loskomen uit het vormloze, de baaiert, tot eerste teekenen van geest boven stof. (Zie werk van den Engelschen beeldhouwer Moore).

Men doet dit door rechtstreeks voorbeelden uit den voorhistorischen (archaischen) tijd te imiteeren, of men zoekt naarstig in de schatkamers der oudheid of bij z.g.n. primitieve volkeren naar inspiratie. Men ziet overal den wensch naar een pril begin.

Primitief zijn is sterk zijn, oersterk!

Men kan deze zucht naar primitief, naar jong willen zien als een decadentie verschijnsel van een overrijpe beschaving.

Het infantiele, dat zooveel uitingen van hedendaagsche schilderkunst aankleeft, eerder als seniliteit uitleggen, dan als jeugd. Zij is immers niet slechts inhaerent aan het werk van de jongeren in leeftijd. Rukt men het babymasker af, dan blijkt er zich dikwijls een door de wol geleverde figuur achter te verschuilen, d.w.z. men is, na alle ismen doorgewerkt te hebben en oud zijnde, krampachtig en nadrukkelijk jong.

Vele uitingen van het expressionisme hebben dan ook iets geforceerds, iets onoprechts, iets gespleten en behoeven wel zeer nadrukkelijk het certificaat van eerlijkheid.

Was het expressionisme der Byzantijnsche kunst en der Gothiek uit het geloof, het expressionisme van heden ten dage is veelal uit de aarde aardsch.

Bezie de werken van een Permeke, een Chabot om daarvan overtuigd te worden. Het is geenszins om de schilderkunstige kwaliteiten, dat wij dergelijk werk afwijzen, het is om den geest, die er uit spreekt.

Voor ons is niet de boer een kluit op den akker, niet de gezel van de koe.

Dat het expressionisme zich naar den mensch keert is haar verdienste. Wij moeten echter constateren, dat de expressionistische vormgeving door haar karakter zeer geëigend is om een evolutionistische visie te vertolken, maar ook voor getuigenis uit het geloof!

Velen hebben het expressionisme den rug toegekeerd, omdat de infiltratie van veel ongeschoolden en onwaarachtigen een chaos veroorzaakt heeft, die iedere

### EXTRA NUMMERS.

Extra nummers van 4 October, bevattende alle redevoeringen welke op den theologischen Schooldag werden gehouden, zijn verkrijgbaar bij onze administratie. Echter alleen op bestelling op postwissel of girobiljet, met storting van 50 cent. Van bestellingen, die ons op andere wijze bereiken, kan geen nota genomen worden.

Zij, die zich thans abonneeren op den nieuwen jaargang, ontvangen dit nummer natuurlijk zonder extra betaling.

OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V.

beoordeeling illusoir maakt. Een wandeling door de tentoonstellingszalen lijkt vaak op een nachtmerrie.

Schutterigheid in houding van de mensche figuren, expressieloosheid in de koppen door vergaande deformatie, wat voert tot grimas, tot leegheid. Bewust imiteeren van kinderteekening en schildering moet naïviteit voorstellen. Uittrekken en inkrimpen van de vormen tot in het monsterlijke, bewust negeren van de perspectief kan niet altijd de innerlijke leegte van de makers verbloemen.

De krampachtige vernieuwing uit zich te veel in een niet willen kunnen, om serieus genomen te worden. Het is het gewild infantiele, het gewild vertoon van schut-terigheid en onvermogen, dat het expressionisme zal vernietigen. Er is te veel kaf onder het koren gekomen. Inderdaad zit men verlegen met den chaos, die men zelf uitgelokt heeft.

Wat is echt, wat onecht? Men behoeft maar een massa-inzending te zien voor een tentoonstelling of een ballotage om te weten, hoe willekeurig iedere schifting is.

Eerlijkheid alleen kan geen criterium zijn en helaas is dat in vele gevallen de eenige verdienste.

Het expressionisme laat ons vaker den chaos zien dan de bewogenheid.

Het heeft geen zin om hier veel namen te noemen, hier etikettes te plakken van dit wel, dat niet. Het expressionisme is in zijn uitingen oneindig gevarieerd, het is dit krachtens beginsel. Men herkent het desondanks gemakkelijk.

Het leent zich door zijn pluriformiteit in het bijzonder tot beschouwing in litterairen vorm. Het suggereert tot in het oneindige omdat het slechts aanduidt, onvoltooid is, embryonaal.

Het vraagt om voltooiing.

Voor dit gevaar, het voltooiën, het uitspinnen der suggesties, kan men zich niet genoeg hoeden. Het verhindert de zuiver aesthetische beoordeeling en lokt het „verhaaltje“ uit.

Als b.v. Henk Krijger in „Ontmoeting“ (No. 10-11, 1947) bij een houtsnede van Bert Bouman, voorstellende een bruid, schrijft: „Misschien is het voldoende om er Marsmans „Bruid“ naast te leggen. Niet dat er in het gedicht ook maar één enkele letterlijke verwoording is van enig iets in de prent, maar er is verwantschap in de aard der ervaring — Bruid. Het is weer die wonderlijke ruimte waarin beiden, Marsman en Bouman, zich met hun „Bruid“ geplaatst wisten. Ieder voor zich hebben zij ergens het land van oorsprong vermoed, er ligt iets voormaligs achter het moment waarop deze bruiden „er zijn“. En voor beide is het aanstaande min of meer verhuud. Tusschen herkomst en toekomst staat en bij Marsman en Bouman de vrouw eenzaam in het moment van scheiding tusschen eendigheid en oneindigheid.“ Dan is hiermede, meenen wij, dit gevaar voldoende geïllustreerd.

A. MIDDELHOEK.

## STEMMEN UIT ONZE KERKEN

PLAN 1939.

De G. Visée schrijft in de „Kamper Kerkbode“ over: „Onze plaats als Vrijgemaakte“. In zijn tweede artikel, in het nummer van 13 Sept. j.l., handelt hij over doodsche, dorre prediking omstreeks 1920, en over het minder goede leven der studenten aan de Vrije Universiteit destijds. Maar daarna kwamen de professoren Vollenhoven en Dooyeweerd. „Op hun..... college's voelde men weer den band aan het Woord..... Het optreden van deze mannen is in en buiten den universitaire kring van groote betekenis geweest. Door hun arbeid werd de verwereldlijking van het Gereformeerd studentenleven zoo niet geheel weggenuken, dan toch krachtig gestuit“. Ook begon in dien tijd de Heer A. Janse zijn geschriften te publiceren. En prof. Schilder begon te schrijven. „Altijd actueel. Met echt bijbelsche critiek onze menschen inleidend „bij dichters en Schriftgeleerden.“ „Zoo werkten deze mannen, geheel on-